

W.F. E. Kivela
retirees
Meerwald
E. K.

Diplomitoo
473577

17 III 42

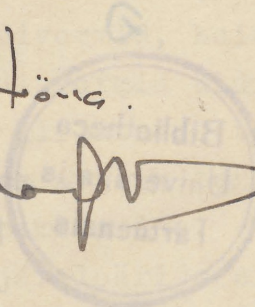
TARTU ÜHISKÜL
GIMNASTIKAOSKOND
17 märts. 42
137
TARTU

TESTAMENT E.G.B. JÄRELE.

Ants Soots diplomitoo.

20.3.42.

[Handwritten signature]

A. B.
7870.

ANTS SOOTS

Tapetsond õige teadusteenus 2. aprillil
1942.

K a s u t a t u d t e o s e d :

- 1) D e r n b u r g - Deutsches Erbrecht , 1915.
- 2) B i n d e r - Bürgerliches Recht , 1936.
- 3) B G B - 1900.

I Üldised mõisted pärimisõiguses.

§ 1. Sissejuhatus.

Inimene sureb, tema varandused jäävad järele. Need lähevad üle õigusjärglastele ilma, et varandus viivugi "õhus ripuks". Pärandusejätja surma-aktiga seob end varanduse üleminek vahenditult ja möödapääsematult. Nüüdne saksa õigus ei tunne "puhkavat pärandust" nagu see esines rooma õiguses. Pärandusejätja ei saa varanduse ülemineku- le oma korraldustega teha takistusi, sest tühised on kõik tahteaüaldused, milles kästakse järelejäänud varandus hävitada jne.. Ka on möödunud aeg mil vanemas saksa õiguses pärandusejätja osa oma varandusest laskis panna hauda kaasa. Maapealsed varandused on määratud ainult elavaile.

Pärandusõiguse ülesanne objektiivses mõttes on pärandusejätja õiguste ja kohustuste ülemineku korraldamine tema asemele astuvaile õigussubjektidele. Siit tuletub ka subjektiivne pärandusõigus, s.o. isiku õigus surnu järelejäävale pärandusele. Pärandusõigus objektiivses mõttes moodustab ühe alustoe kodanlikule ühiskonnale. Ta loob stabiilsuse ja kindluse kodanlikes ning majanduslikes vahekorris ja võimaldab teostada eramajanduses ülesseatud sihte ning eesmärke ühest generatsioonist teise.¹⁾

Kuna pärandusõigus seob järeltulijate õigusi surnu varandusliku positsiooniga, eeldab varanduse üleminek olulise osisena individualistlikku majanduse ja eraomandlikku elukorraldust. Nii kuulub pärandusõigus tihedalt eraomanduspõhimõtte juurde.²⁾ Samuti on pärandusõigus tihedalt seotud perekonnaõiguse ja perekonnatraditsioonidega. See ei kehti mitte ainult seadusjärgse pärimise kohta, mida esmajoones perekonnaõiguslikuks võib nimetada, vaid

1) Dernburg, Deutsches Erbrecht 2) Julius Binder, Bürgerliches Recht.

ka toimingud surma puhuks - testamendid ja päranduslepingud - on tugevalt mõjustatud perekonna traditsioonidest.

Ajalooliselt vaadatuna saksa pärandusõigus koosneb ühest küljest rooma pärandusõiguslikest normest, millised ajajooksul kohandatud saksa elukorraldusele, teisest küljest on viimasele liitunud saksa õigusmõisted, millised püsisid kõrvuti roomaõiguslike normidega. Retsepttsiooni ajal võeti rooma õigust kui üldist saksa õigust ja kui parimat ning hästi kujundatud pärandusõiguslikku süsteemi, kuna see oma tähtsamais põhimõtteis, iseäranis testamendi tunnustamises, sobis keskaegseisse saksa sotsiaalseisse vahekorrisse, kuid paljus õiguslikes arusaamisis oli ta järsus vastuolus hilisema saksa õigusliku mentaliteediga ning seega ei läinud puhtal kujul tegelikus elus pinda. Nii võis sündida assimileerumine ainult pikkamööda ja spetsiifiliste rooma õigusnormide olulise muutmisega. See sai õiguspraktika ja tavaõiguse ülesandeks.

Roomaõiguse retsepttsiooniga on saksa pärandusõigusesse üle läinud rooma piiramata individuaalomandi ühes pärandusejätja testamenditegemise vabaduse ja universaalsuksessiooni põhimõttega nii, et saksa üldine pärandusõigus sai ülekaalukalt roomaõiguslikuks, kuid üksikuis instituudes jäi saksa pärandusõigus siiski elavaks ja on sisustanud rooma õigust uute ja omapäraste instituutidega nagu testamenditäitja ja pärimislepinguga.

Neid pärandusõiguslikke põhimõtteid on arvestanud ka Bürgerliches Gesetzbuch'i (BGB) koostajad, olles mõnes suhtes läinud isegi uuele teele. Viimase vahekorda roomaõigusega võime kokkuvõetult väljendada järgmiselt: rooma õigusele kuuluvad üldisemad pärandusõiguse printsiibid nagu õigusjärgluse ühtsus - universaalsuksessioon ja testamenditegemise vabadus, mille üldisesse raamesse võime mahutada ülekaalus olevad üksikud saksa pärandusõiguslikud instituudid. Erilisi, peaaesjalikult tehnilist laadi moodutisi võime BGB's vaadelda

ka kui uusloomingut 2a)

§ 2. Pärandusõigus BGB järele ülõiselt.

Saksa pärandusõigus BGB järele on tõusetunud teravas võitluses üksikute põhimõtete ümber. Selle sisu esimese kavandi järele sai terava arvustuse osaliseks, sest temas oli suvaline pärija nimetamine seatud seadusjärgse pärimise ette. Palju vaidlusi tekitas kaaspärijate vahekordade kindlaksmääramine, pärija vastutus pärandaja võlausaldajate ees jne..

Teine komisjon arvestas teatud määral tekkinud kriitikat ja töötas seaduseelnõu hoolikalt ümber. Nii saavutati BGB's märgatavaid uuendusi. Rooma õigus moderniseeriti otsustavamalt kui vanemais kodifikatsioones. Vahe testamendi ja koditsilli vahel kadus; järelpärimine sai tunnustuse ja seega kõrvaldati rooma õiguse reegel "semel heres, semper heres."; õpetus testamenditaitjast leidis sissevõtmist uue põhimõttena. Kuid selle kõrval on mõndagi sissevõetud doktrinäärselt ja ebaotstarbekohaselt nagu fiskuse pärimisõigus viimasel kohal. Teises komisjonis seati ka seadusjärgne pärimine etteotsa, mille kohaselt reguleeriti pärijate seisund. Alles teisena järgnevad korraldused surma puhuks. Samuti rikastas riigipäev BGB'i ühe uuendusega. Nimelt oma otsusega tegi lubatavaks oma käega kirjutatud testamendi kuna esimestes eelnõudes oli tunnustatud ainult avalikku testamenti.

Pärandusõigus moodustab BGB's viienda raamatu üheksa peatükiga §§ 1922 - 2385. Esimene peatükk käsitab pärimisastmeid, andes põhjapanevaid määratlusi pärimisõiguses ja korraldades iseäranis seadusjärgselt pärimisastmeid. Teine peatükk kõneleb päranduse õiguslikust seisundist, kolmas testamendist, neljas päranduslepingust, viies sundosast, kuues pärimiskõlbmatusest, seitsmes pärimisest loobumisest, kaheksas pärimistõendist (tunnistus) ja üheksas pärandusostust.³⁾

2a) Binder, Bürgerliches Recht. 3) Dernburg, Deutsches Erbrecht.

§ 3. Pärandusejätja ja pärimisjuht.

Vanemate õiguste järele ei olnud kõigil inimesil testamenti factio activa s.o. õigust pärandada. Nii tundis rooma õigus ainult rooma kodanikkude õigust pärandada; orjadel ja kodanikuõiguse kaotanud isikuil puudus see, samuti eitas kanooniline õigus vaimulikkude pärandamisevõimet, kuid moodsate pärimisõiguste järele on see teisiti - igal inimesel on testamenti factio activa. Vanemas saksa õiguses evisid seadusjärgsed pärijad juba pärandusjätja eluajal teatud õigusi, kuid BGB's nagu rooma õiguseski kehtib : *viventis hereditas non est*. Tähendab enne pärandusjätja surma s.o. pärandusjuhtu ei ole ühelgi pärijal pärandusõiguslike nõudmisi, mis lepingu järel pärijate ja sundosaõiguslike pärijate kohta ka kehtib. Pärijail ei ole ühtegi teed esineda pärandusejätja vastu hagiga oma tulevaste õiguste kindlustamiseks. Seega puudub pärija võlgnikel vähimigi õigus pärandusjätja eluajal kindlustada tulevase pärandusosal oma võla kättesaamist.

Testamenti factio activa on ainult füüsilisel isikul. Varandus juriidilise isikuna ei evi põhimõttelikult õigusjärglust vaid langeb seaduse järele riigile ⁴⁾

§ 4. Päranduse universaalsuksessioon.

Nii rooma kui ka tänapäeva saksa pärandusõiguses on keskseks mõisteks universaalsuksessioon s.o. päranduse üleminek tervikuna. BGB tunnustab universaalsuksessiooni kui printsiipi, millel pärandusõigus ehitatud. § 1922 sõnab: "Isiku surmaga läheb varandus tervikuna üle ühele või mitmele isikule." Vastandina spetsiaal-suksessioonile, milline on õigusjärglus üksikuile õigusile, läheb universaalsuksessiooniga varandus üle tervikuna "universitas iuris" ja selle varanduseterviku juurde ei kuulu mitte ainult õigused, vaid ka senise õigussubjekti kohustused nii, et võiksime universaalsuksessiooni defineerida kui järglust

4) Dernburg, Deutsches Erbrecht.

poolt asutatud sihtasutused, kui need on loodud enne pärandusjätja surma, kuid kinnitatakse peale surma. Siin eeldatakse nagu oleksid sihtasutused olnud õigusvõimelised juba pärandaja surma eel ja kui viimane on tema poolt asutatud sihtasutuse määranud pärijaks, siis tuleb seda vaadata kui tõelist pärijat, mitte aga kui järelpärijat.

Pärijaiks ei saa olla ka need, kes enne pärandusjätja surma on kaotanud õigusvõime. Eriti kehtib see testamendis määratud pärijate kohta, kes enne pärandusjätjat surnud ja loomulikult ka enne viimast surnud kõigi lähimate pärijate suhtes. Neid isikuid ei kutsuta pärimisele samuti kui nende õigusjärglasigi. Sama võime mainida ka kustunud juriidiliste isikute kohta. On viimased aga veel likvideerimisstaadiumis, siis nad pole veel ilma pikemata pärimisvõimetus, vaid siin tuleb arvesse pärandusjätja oletatav tahe ^{9a)}

§ 7. Pärimiskõlbmatuse.

Pärimiskõlbmatuse mõiste pärineb rooma keisriteaegsest õigusest. Sellal tuli ette arvukaid juhtumeid, mil pärijailt ja legaadisaajailt võeti ebaväärikuse tõttu neile suunatud varanduslikud õigused. Konfiskeerimise põhjusiks olid: patustamised pärandusjätja vastu, eriti viimase surmamine, tema viimse tahte rikkumine jne.. Üldreeglina konfiskeeris fiskus varanduse enesele ex lege.

Saksa BGB järele saavad pärandusest huvitatud isikud pärimiskõlbmatuks tunnistamist alustada vastava vaidega ning jõustunud otsus tühistab pärandusesaamise.

Pärimiskõlbmatuse juhud on BGB's täpsalt määritletud. Selle hulka kuuluvad kõik rasked patustamised pärandusjätja ja tema viimse tahte vastu ning objektiivselt nad peavad olema sündmatult mõjutanud õigusjärglust.

Pärimiskõlbmatuse esineb BGB's järgmistel juhtudel:

1. Süüdlane ettekavatsetud ja seadusvastasel pärandusjätja tapmisel. Tapmisekatse ja pärandusjätja niisugusesse seisundisse viimisel, milles tal on võimatu teha

9a) Dernburg, Deutsches Erbrecht.

korraldusi surma puhuks või neid tühistada on samuti küllaldaseks põhjuseks pärimiskõlbmatuks tunnistamisel.

2. Pärandusejätja takistamisel seadusvastaselt ja ettekavatsetult teha korraldusi surma puhuks või tühistada neid

3. Seadusvastase ähvardusega sundimisel või pettusega mõjustamisel korralduste tegemiseks surma puhuks.

4. Süüdlane pärandusejätja surmapuhuste korralduste karistatavas võltsimises.

Samuti on vastuvaieldav pärimiskõlbmatu järelpärijana, legaadi kui ka sundosa saajana. lo)

II T e s t a m e n t .

1. Sissejuhatus.

§ 8. Testamendi mõiste ja olemus.

Seadus korraldab läbilõikes õigusjärglust vastavalt rahva üldisele natsionaalsele maailmavaatele. Kuid sageli ei taba seaduse eeskirjad inimeste erilisi vahekordi ja individuaalseid tarvidusi. Siin on seadus andnud pärandusejätjale õiguse oma eluajal korraldada, et järelejääjad lapsed, naine ja teised järeltulijad jääksid väarikasse majanduslikku olukorda ning tema varandus jääks võimalikult perekonda.

Riik kindlustab pärandusejätja viimset tahtet - testamenti. Sellega tiivustab ta elavaid kokkuhoiule ja rahustab neid elu viimsel hetkel.

Testament viimse tahteavaldusena tähendas roomas pärija nimetamist, kes esindas pärandusejätjat peale tema surma. Kui testamendis oli viimse tahteavaldusena veel teisigi korraldusi, siis pärija nimetamise fakt

lo) Dernburg, Deutsches Erbrecht.

moodustas siiski olulisema testamendi osise. Tunti ju veel teisi viimseid tahteavaldusi - koditsille, milles aga ei olnud pärija nimetamist, vaid koosnesid teistsuguseist korraldusist, millised eeldasid mõnda teist olemasolevat või tulevast testamenti. Siit tuletub vahetegemine testamendaarses, milline pöörduv testamendaarsete pärijate poole ja intestamendaarses koditsillis, milline suunab aga pärandusjätja mittetestamendaarseile pärijaile.

BGB järele on ainukeseks ühekülgses ning viimsetahteavalduslikuks korralduseks seaduslikus vormis kirjutatud testament. Ta ei tee vahet testamendi ja koditsilli vahel.

Testament on ühekülgne pärandusejätja tahte autonoomne manifestatsioon. Ei ole nõutav, et testament pärandusejätja eluajal teatavaks tehakse. Teda võidakse enne surma ühekülgselt tagasi võtta.¹¹⁾

§ 9. Testamenti factio activa.

Testeerimisvõime, s.o. õigus õigusjõulist testamenti püstitada, oli vanas roomas ainult rooma kodanikel. Ta oli loomult avalikõiguslik. Moodas õiguses lähtutakse testeerimisvõime määratlemisel eraõiguslikust vaatekohast. Selle üle otsustatakse testamendi tegemise ajal, sest hilisem testeerimisvõime kaotus ei kahjusta tehtut.

Põhimõttelikult on testeerimisvõime BGB järele tsiviilse õigusvõime alaliik. Selle järele võib iga õigusvõimeline, olgu see mees või naine, avaldada oma viimset tahet. Alaealised evivad õiguse testeerimiseks 16-aastaselt, kuid ainult suuliselt ja avalikult. Seejuures ei ole nende eestkostjate nõusolek vajalik.

¹¹⁾ Dernburg, Deutsches Erbrecht.

Bestkoste all olevad vaimuhaiged on võimetud testeerima kuni eestkoste lõpuni ja isegi veel siis kui nad kestvvalt on paranenud. Kui pärandusejätja testamenditegemise ajal oli vaimliselt terve, siis hilisem haigestumine ei murra testamendi õigusjõudu.

Testeerimisvõimetud on ka eestkoste all olevad nõrgamõistuslikud, pillajad ja joodikud. Kurtummad üldiselt evivad testeerimisvõimet, väljaarvatud alaealised ja kirjaoskamatud. 12)

2. Testamendivormid, hoidmine ja avaldamine.

§ 10. Testamendi vormid üldiselt.

Vorm on viimsete tahteavalduste juures erilise tähtsusega, sest sellega kaob kahtlus, kas on tegemist testaatori lihtsa ettepanekuga või kindla tahtega. Kindlas vormis püstitatud testament kindlustab selle võltsimatuse ja ehtsuse.

Testamendi vormid, millised esinesid vanemal ajal, olid avalikud testamendid, millised koostati kohtus või notari juures, varem aga veel rahva ees ja eratestamendid, millised koostati tunnistajate juuresolekul oma käega kirjutatult ja allkirjaga varustatult.

Vanem rooma testament oli raskelt seotud formaalsustega. Sellevastu klassilisel keisrite ajastul vabaneti sellest pooleldi, minnes vastu aga uuele reaktsioonile, mil reorganiseeriti testamendi vormid ja seoti isegi koditsill kindla vormiga.

Justinianuse õigus tundis kõigepealt korralist eratestamenti, tehtuna seitsme tunnistaja ees kas kirjalikult või suuliselt; koditsill nõudis viie tunnistaja juuresolekut. Suulist testamenti lubati viimse tahte

12) Dernburg, Deutsches Erbrecht.

kandmisega kohtu protokollis. Vormivaba oli ainult sõdurite testamendid.

Saksa BGB väljatöötamisel pidi redaktsioonikomisjoni ja liidunõukogu etpanekul jääma BGB'sse ainsa korralise testamendi vormina avalik testament, mis aga riigipäevakomisjonis muudeti. Otsustati sisse võtta ka oma käega kirjutatud eratestament, sest sellel testamendi vormil oli pikk ajalugu, olles mõnedes Saksamaa osades nagu Reinimaal ja Badenis sügavalt sisse juurdunud. Kõige mõjuvamaks oma käega kirjutatud testamendi kaitsejaks saigi Badeni esindaja, kes põhjendas selle vajadust öeldes, et kuigi säärases testamendis võib tihti kahelda, sest testaator ei tunne vormi, võltsimised ja testamendi kadumine on mõeldav, kuid ka avalik testament tuleb sageli tühistamisele. Arusaamatusi oma käega kirjutatud testamendi juures tuleb vaadelda kui iga vabaduse varju külgi.

Seega BGB järele võib testament korrapärases vormis koostatud olla kahel viisil. Esiteks kohtu või notari ees ja teiseks oma käega kirjutatuna, ära märkides koostamise koha, kuupäeva ning varustades selle oma allkirjaga. Vormivabu suulisi pärandusejätja viimseid tahtevaldusi BGB ei tunnusta. 13)

§ 11. Omakäega kirjutatud testament.

Olgugi et omakäega kirjutatud testament on BGB's teisel kohal, on ta siiski mugavam testamendi vorm ja kõige enam levinud Saksamaal.

Oigusjõuline omakäega kirjutatud testament eeldab järgmist:

1. Reeglipäraselt võib iga testeerimisvõimeline oma käega testeerida. Alaealised ja sellised, kes kirjutatud ise lugeda ei oska, ei ole testeerimisvõimelised. Sellevastu aga võimaldab BGB pimedail kirjutada testamenti pimedatekirjas.

13) Dernburg, Deutsches Erbrecht

vigu, täiendab arvusid sõnade juurdekirjutamisega jne.¹⁴⁾

§ 12. Kowrapärane avalik testament.

Avalik testament pakub kindlat tagatist õigusjõulisuseks kui ta on sooritatud seaduse poolt usaldatud isikute ees. Nendeks avalikult usaldatavaiks isikuiks loeb BGB kohut ja notarit. Testamendi tegemisel kohtuniku ees eeldatakse kohtukirjutaja või kahe tunnistaja, notari ees aga teise notari või samuti kahe tunnistaja juuresolekut.

Teatavad perekondlikud sidemed pärandusjätja, kohtuniku või notariga, võtavad õiguse olla tunnistajaks avaliku testamendi tegemisel. Nii ei või mainitavate abikaasa, sugulased ja hõimlased otseliinis, või 2. astmeni külgliinis, olla kaastegevad testamendi koostamisel, muutes testamendi tühiseks.

Alaealiste, kohtuotsusega tunnistajaks-olemise õiguse kaotanute ja kohtuniku või notari teenistuses olivate testamenditegemisel tunnistajaks kutsumisel, on kohtunik või notar distsiplinaarselt karistatav, kuid testament ise jääb jõusse.

Sellest tulenevalt, kui kohtunik või notari on eksinud oma ametikohustuses ja põhjustanud testamendi tühisuse, on viimased BGB järele vastutavad vahenditute kahjusaajate ees ning kohustatud tasuma kahjud.

Pärandusejätja võib oma testamenti koostada isiklikult iga notari ja kohtuniku juures, ka siis kui ta ise viimaste ametipiirkonnas ei ela. Seejuures ei ole sugugi nõuetav, et toiming sünniks ametikohas, vaid notari või kohtuniku peab järgnema testamenditegija kutsele selle elukohta, haigemajja jne. tingimusel, et see tema elule ei ole ohtlik. Iseenesest mõistetavalt peavad kohtunik

14) Dernburg, Deutsches Erbrecht.

ja notar kui ka teised asjaosalised testamenitegemise juures sedavõrd testaatori ligidal olema, et nad teda näevad ja kuulevad - in conspectu testatoris.

Reeglipäraselt koostatakse avalik testament kohtu, s.o. saksa keeles. Erandid on lubatud vaid kindlail eeldusil.

Rooma õigus nõudis eratestamendi koostamise toimingute ühtsust, kuid saksa BGB's pole see nõutav. Seda võidakse katkestada pikemaajaks sellest hoolimata, kas katkestamist põhjustas testaatori tervislik seisund või muud põhjused kuid tingimusel, kui jätkamine toimub järgneval kuupäeval, et see protokolleeritakse. Seejuures on aga nõutud kindlalt/tunnistajate eemaldumisel testamenditegemise ajal kui see paljast ümberkirjutamist ei puuduta, et tegevus selleks ajaks katkestatakse.

Testamendi koostamine.

Avalik testament võib olla suuline või kirjalik. Suuline tahteavaldus ei tarvitse olla peast ettekantud, vaid testaator võib selle lugeda valmiskirjutatud lehelt. Ei ole ka võimatud testamenditegija suulised või kirjalikud vastamised kohtuniku või notari küsimusile.

Kirjalik tahteavaldus eeldab kirjaliku dokumendi üleandmist kas avatult või suletuna ümbrikusse, mille juures ei ole sugugi tähtis dokumendi kirjutaja isik, allkiri ja kuupäev. Järjekult võib selline avalik testament olla kirjutatud ka kirjutusmasinal, kusjuures testaator üleandmisel peab deklareerima, et kirjutatu sisaldab tema viimset tahet, kas suuliselt või kirjalikult.

Testamendi protokoll.

Kirjaliku avaliku testamendi koostamisel on suure tähtsusega testamendi protokoll, mille kohta on antud

rida eeskirju. Protokoll peab sisalkama koostamise koha, kuupäeva, pärandusjätja ja asjaosaliste mainimise, pärandusjätja suulise deklaratsiooni sisu, või kirjaliku viimse tahte esitamisel selle üleandmise äärmärkimist. Peale protokollil koostamist loeb kohtunik või notar selle ette ja lõpuks kirjutatakse pärandusjätja ja asjaosaliste poolt oma käega alla, mille juures see dateeritakse, asetades daatumi allkirjadest ülespoole. Viimane on tähtis siis kui on mitu testamenti erinevate kuupäevadega.¹⁵⁾

§ 13. Pärijaksnimetamine.

Surmapuhuste korralduste juures, mil pärandusjätja tahab soodustatule anda õigused oma varandusele, mängib tähtsat osa pärijaksnimetamine. Vanas rooma õiguses oli nimetatud toiming ülekaalukalt usulise-perekonnaõigusliku iseloomuga, olles suunatud perekonna säilitamisele. Sellevastu uuemal ajal on pärijaksnimetamine muutunud ligemale asjaõiguslikule tehingule, sest varanduse suunamine soodustatule on ikkagi asja tähtsaim kül, olgugi et tehest küljest võidakse pärija nimetada ka õigussubjekti poolt, kellel puudub varandus.

Pärijaks nimetamisel ei ole ette nähtud kindlat vormi. Selle kindlaksmääramine ei olene tarvitatud sõnadest, vaid on tõlgendamise küsimus, milles arvestatakse kogu testamendi sisu. Sellist teravat vahetegemist nagu rooma juristid tegid pärijaksnimetamise ja üksikobjektide suunamise vahel ei ole nüüdsesse saksa õigusesse tunginud, olgugi et mõni pärandusjätja legerib terve varanduse ja nimetab pärija ainult üksikule objektile. Sellele astub BGB vastu oma tõlgen-

15) Dernburg, Deutsches Erbrecht.

dusreegliga, milles pärijaks loetakse see, kellele on suunatud kogu või osa varandust, kuna üksiku objekti saajat, olgugi, et ta pärijaks on nimetatud, sellena aga ei aktsepteerita. Sellega on ühest küljest päranduslegaat välja lülitatud, teisest küljest aga ebasobivalt formuleeritud korraldus otstarbeka normeerimisega tõlgendusreegli abil allutatud üldpärijale. Säärast tõlgendamist võib põhjustada eriti selline testament, milles testaator üldse pärijat ei ole nimetatud ja laseb oma varanduse ammutada üksikobjektidena.

Rooma testamendi olemusega on seotud tingimusteta vanema pärandusõiguse lause: *nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*. Testamentaarne järglus kõrvaldas seadusjärgse pärimise täielikult kui pärandusjätja oli koostanud õigusjõulise testamendi. Oli niisugune testament korra loodud, siis ei saanud pärandusjätja ^{testleerida} enam ab intestato, kuna testamendi muutmise võis toimuda ainult uue pärija nimetamise teel, sest kui üks osa pärandusest oli määratud testamendi teel, siis ülejäänud osa langes iseenesest testamendijärgsele pärijale olgugi, et pärandusjätja tahtis seda jätta seadusjärgsele pärimisele.

See põhimõte on jäänud saksa õigustöödele alati võõraks ja BGB korraldab siin vastandina rooma õigusele: kus pärandusjätja on nimetanud ainult ühe pärija ja ainult osa varandusele, siis ülejäänud osa langeb seadusjärgsele pärimisele (2088). Samuti juhtub ka paljude pärijatega, kui nende pärijate osad ei ammuta kogu pärandust, läheb ülejäänud osa seadusjärgsele pärimisele. Seega testament ei kõrvalda seadusjärgset pärimist mitte oma olemasoluga, vaid ainult oma vastava sisuga. Ainult siis kui testaatori tõelise tahte kohaselt testamendis nimetatud pärijad ainukesed pärijad peavad olema, kuid pärandusest pärijate osasid liites ikkagi veel üle jääb, arvatakse määratud pärandusosadele proportsionaalselt vastav juurdekasv (2089).

Sageli nimetab pärandusejätja mitu pärijat ilma kindlaid pärandusosi määramata. Sellisel juhul arvatakse kõiki pärijaiks isikuliselt võrdseile osadele (§ 2091). Pärandusjätja võib pärijad nimetada ka mitmesuguse suurusega kindlaksmääramata osadele kaudsete sõnadega, et igäiks neist saab ainult ühe tema poolt juba ärajagatud pärandusosa. See vastab rooma õiguse re coniunctio'le. Lõpuks juhtub ka selliseid testamente kus üksikud pärandusosad kokku on suuremad või vähemad neile määratud kogu pärandusosast. Siin võetakse siis ette nende üksikute osade suurendamine või vähendamine nende kogu pärandusosa piirides.

Sel viisil saadud pärandusosad võivad suurenedä enne või pärast testaatori surma äralangenud kaaspärija pärandusosa arvel. See, nimetatuna juurdekasvuks, tekkis rooma õiguses alati siis kui testamentaarne või seadusjärgne pärija ära langes, tuginedes järgmisel mõttekäigul: mitme pärija olemasolul kutsutul on õigus ainult oma osale, siis tema äralangemisel nagu oleks äralangenud kaaskutsutu kogu pärandusele (concurso partes fiunt). Selline põhimõte avaldub ka tuntud üldõiguslikus lauses: portio portioni accrescit, non personae.

BGB järele põhineb juurdekasv aga hoopis teisel põhimõtteil. Sellest räägitakse ainult testamentaarset õigusjärgluse juures, kuna seadusjärgsel pärimisel tähendab juurdekasv seadusliku pärandusosa suurenemist (§ 1935). See BGB seisukohä erinevus rooma õigusest oli tarvilik, sest BGB on loobunud pärimiselekutsumise jaotamatusest (nemo pro parte testatus jne.). Kui pärandusjätjal on võimalik osalt testamentaarselt osalt aga seadusjärgselt pärandada, siis ei ole sugugi vajalik, et äralangenud testamentaarset pärija pärandusosa kasvaks kaaspärijaile juurde. Järelikult kui kaaspärija on pääle pärandusjuhtu äralangenud, jääb tema pärijakskutsumine jösusse ja pärandusosa

läheb üle surnud kaaspärija õigusjärglasile.¹⁶⁾

§ 14. Ase- ja järelpärija nimetamine.

Nagu seadusjärgsel pärimisel seadus kutsub äralangenud pärija asemele teise, nii ka testaator võib nimetada juhuks, kui esialgne pärija ära langeb, asendada. Seda nimetatakse asepärimiseks e. substitutsiooniks (§ 2096 ff). Roomas nimetati isegi mitu asepärijat üksteise järele, millega tehti nagu kompliment võimalikult paljuile. Seda nimetati rahva keeles vulgaarsubstitutsiooniks.¹⁷⁾

Asepärija astub asemele kui esimene kutsutu ialgi pärijaks ei saa või peale pärandusjuhtu tema pärimisõigus ei teostu. Siia kuulub kui esimene kutsutu õiguspäraselt pärandusest loobub, pärimiskõlbmatuks tunnistatakse või vastuvaidluse korras pärandusest ilma jääb.

Rooma õiguses nimetati asepärija tingimusega, mis kehtivas õiguses kui tingimus üldreeglina on sobimatu. Asepärija peab veel enam kui tavaline pärimiselekutsutu pärimisjuhu üleelama, kuid mitte kunagi esimesena nimetatud pärija äralangemisaega.

Täiesti erinev asepärija nimetamisest on järelpärija kutsumine peale eelpärijat. Kuna asepärija astub asemele kui esimene pärijaksnimetatud pärijaks ei saa, siis järelpärija õigustesse astumine vastupidi eeldab esimese pärimiselekutsutu pärijakssaamist. Seega pärandusjätja võib korraldada nii, et esimene pärimiselekutsutu saab päranduse ja annab selle siis edasi teisele pärijale - järelpärijale. See järelpärimise moodus ligineb ajalooliselt rooma fideicommissum hereditas'ele, milline ajajooksul on aré-

¹⁶⁾ Binder, Bürgerliches Recht. ¹⁷⁾ Dernburg, Deutsches Erbrecht.

nenud tõeliseks teise astme universaalsukseksiooniks.

BGB järele on järelpärimine ka see, kui pärandusjätja oma viimse tahteavalduse põhjal käseb pärijal viimast pärijaks nimetamata teatud tähtpäeva või tingimuse saabumisel kellelegi teisele pärandus välja anda. Siin ei nimetata seda teist päranduse saajat mitte legaadisajaks vaid pärijaks, ning säärast tingimust ja edasilükkavat pärijaksnimetamist ilma eelpärijat nimetamata, vaadeldakse kui järelpärimise õigusjärgluse vaalikivat korraldust. Vabastava tingimuse või lõpptermini olemasolul tuleb sellist järelpärimise õigusjärgluse korraldust mõista kui pärandusjätja soodustust oma seadusjärgsele pärijaile, kuna õigusjärglus edasilükkava tingimuse või algustermi olemasolul tähendab seadusjärgse pärija eelpärijaks saamist kohustusega päranduse kõnesoleva aja või tingimuse saabumisel testamendis nimetatud järelpärijaile välja anda. Ainult sel juhul, kui lõpuks fiskus arvesse tuleb järelpärijana, jääb pärandus eelpärijaile, sest eeldatakse, et saksa pärandusjätjal ei ole niipalju fiskaalselt meelt, et ta vaikivas kaalutluses mõtleks fiskust.

Tähtsa järelpärimisejuhuna tuleb vaadelda seda, kui pärandus on määratud peale pärimisjuhtu sündivale isikule. Viimane ei või saada otsekohe pärijaks vaid tema nimetamine on õigusjõuline kui järelpärimisekorraldus. Sama kehtib ka pärandusjätja surma ajal veel mitte õigusjõuliste korporatsioonide kohta.¹⁸⁾

§ 15. Testamendi kehtivus ja kehtetus.

Üldise arusaamise järele on õiguslik akt kehtiv

18) Binder, Bürgerliches Recht.

siis kui ta leiab kinnitust õiguskorra poolt. Ümberpöörduvalt on kehtetud säärased õiguslikud toimingud, millised on vastuolus seadusega või ei leia seaduse poolt kinnitust. Kehtetus on mitmesugune: tehakse vahet tühisuse, kehtetuse tõelises mõttes ja vastuvaieldavuse vahel. Seaduse terminoloogia põhjal loetakse tühiseks tahteavaldused, millel puuduvad olulised osised, s.t. teovõime, poolte tahe, ettekirjutatud vorm ja lubatav sisu (§§ 105, 117, 118, 125, 134, 138). Kehtetuks loetakse sellised, millised evivad küll kõiki osiseid, kuid puudub mõni muu õigusjärgne tingimus nagu näit. nõuetav kolmanda isiku nõusolek (§§ 108, 111, 125 j.t.). Vaieldavad on säärased õiguslikud toimingud, millised küll seadusega kooskõlas, s.o. evivad olulisi osiseid, on täidetud kõik õigusjärgsed tingimused, kuid pooled isiklikel põhjusil on õigustatud murdma kui enestele väljakannatamatuid (§§ 119, 120, 123, 318, 1331 ff jne.).

Vastavalt sellele võime ka viimsete tahteavalduste juures eristada: testamendi tühisus põhineb nõuetava vormi või pärandusjätja testeerimisvõime puudumisel, testaatori teadvuseta või haiglase meelte-segaduses olekul ja lõpuks testamendi sisu lubamatusel. Niisuguste tühiste testamentide suhtes tulevad kohaldamisele üldised tühiste õiguslike toimingute tagajärjed. Muud üldised õiguslike toimingute kehtetuse põhjused ei tule testamendi juures siin arvesse, sest siin seadus kõrvaldab kolmandate isikute kaastoime. Sellevastu muutub õiguspäraselt koostatud testament tagantjärele kehtetuks kui mõni objektiivne õiguslik või kehtivust tingiv asjaolu hiljem ära langeb, näit. kui pärijaks nimetatut sureb enne pärandusjätjat või kui tingimuse olemasolul tingimus ei saabu. Vaieldav on korrapäraselt koostatud testament eksituse,

Ähvarduse, ja sundosaõiguslikust möödamineku tõttu, kui viimane testeerimise ajal oli pärandusjätjale tundmatu, hiljem sündinud või sundosaõiguslikuga saanud.

Testamendi kui viimse tahteavalduse olemusest järeldub ka see, et teda võib testaator igal ajal ära muuta (§ 2253 ff) ja testamendi muutmise õigusest loobumine on tühine, seda võib teha ainult päranduslepinguga. Testamendi muutmine vastavalt hilisemale rooma õigusele võib toimuda mitte ainult uue testamendiga (millisel tänapäev veel vormiline tähendus on) vaid ka teiste muutmisviisidega ja testamendi hävitamisega (§ 2255). Avalik või avalikus korras hoiule antud testament loetakse äramuudetuks kui see pärandusjätjale tagasi antakse (§ 2256). See oletus on ümberlükkamatu ja kehtib ka siis kui testaator sellega testamendimuutmist ei ole mõelnud. Samuti vaadatakse kui muudetud testamendile, milline on hilisema testamendiga vastolus. Testamendiga muudetud uuele testamendile on omane, et teda võib samal viisil veelkord muuta. Selleläbi saab äramuudetud testament¹⁹⁾ uuesti kehtivaks nii nagu teda polekski muudetud.

§ 16. Ühine testament.

Ühise testamendi all mõeldakse mitmete isikate viimse tahte koondumist ühte ja samasse testamenti. Sellised olid tarvitusel abielupoolte vahel juba vanal ajal, aga rooma õigus ei tunnistanud neid. Üldises õiguses said ühised testamendid siiski tavaõigusliku kehtivuse, ilma igasuguste kitsendusteta. Hilisemad kodifikatsioonid olid vähen heatahtlikud: code civil keelas viimase üldse, Preis/maaõigus ja Austria BGB lubas neid ainult abielupoolte vahel. Selle kitsendusega on ühine

19) Binder, Bürgerliches Recht.

testament ka BGB's (§ 2265 ff). Sellist testamenti võib püstitada igas testamendivormis, isegi eratestamendina. Seadus nõuab piisavalt ühe abielupoole vormipärast testamendi kirjutamist, kusjuures teine pool lisab juurde deklaratsiooni, et nimetatud korraldus ka tema testamendina kehtib, dateerides selle ja varustades oma allkirjaga (§ 2267). Testamendi ühisus seisneb ainult vormis (testamentum simultaneum), mitte aga, et mõlemad abielupoole teineteist kindlustavad (testamentum reciprocum) ja nende korraldused üheskoos kehtivad või tühistuvad (testamentum correlativeum).

Iseäranis sagedased on säärased ühised testamendid, millised peale teise abielupoole surma määravad varanduse kolmandale isikule ja BGB korraldab seda järgmiselt: järeljääv abielupool saab esiteks surnu pärijaks ja alles päälle tema surma läheb varandus üle kolmandale kui järelejäänud abikaasa pärijale (§ 2269). Sealjuures saab järeljääv abielupool vahepeal kitsendamatu pärija õigusliku seiseundi ja kolmas isik peab kõigepealt üle elama viimase surma, et üldse midagi pärida.

Erilist juriidilist huvi pakub ühine korrespektiivne testament. BGB oletab tahtlikku korrespektiiviteeti (sõltuvat kehtivust) kui abielupoole vastastikku teineteisele mõtlevad, olgu see pärijaksnimetamisel või muul viisil, või kui ainult üks abikaasa teisele mõtleb, see aga kauemelamise eeldusel teeb korralduse kolmanda isiku kasuks, kes esimesega suguluses ehk muidu lähedal seisab. Siin võiks tulla arvamisele, et korraldused võiksid teineteisest sõltumatult püsida, kui on aga tegemist korrespektiivse testamendiga, siis ühe poole tahteavalduse tühisus või äramuutmine toob kaasa ka teise abielupoole tah-

teavalduse mittetoimivuse.

Õeldust järgneb, et ühise testamendi puhul võib üks abielupool oma korraldust sama vabalt muuta nagu oleks ta püstitanud omaette testamendi. Sellele lisaks määrab BGB, et ühine testament avalikust hoiukohast tagasivõetuna loetakse äramuudetuks ainult siis, kui tagasivõtmine on toimunud mõlema abikaasa poolt.

Ka korrespektiivne testament on iseenesest vabalt muudetav, kuid seadus teeb siin siiski kitsenduse toimingu vormi suhtes: niikaua kui mõlemad abikaasad elavad, saab üks pool ilma teise nõusolekuta oma korraldust muuta ainult teise poole juuresolekul kohtuliku või notariaalse deklaratsiooniga. Samuti ei ole võimalik korrespektiivset testamendi ühekülgne muutmine uue viimse tahteavaldusega. Selle keelu vastu eksimine muudab toimingu tühiseks. Sellevastu on loomulikult võimalik korrespektiivse testamendi muutmise uue ühise testamendiga, kuid ühe abielupoole surmaga teine pool kaotab igasuguse õiguse muutmiseks.²⁰⁾

§ 17 Viimsete tahteavalduste avamine.

Viimsete tahteavalduste erakorraline ulatus ja nende iseloomulikkus, alles pärast pärandusejätja surma evida toimet, dikteerib selliste korralduste ametliku avamise ja väljakuulutamise. Seepärast rooma õigus sundis karistuse ähvardusel väljaandna testamete ametvõimudele. Ka BGB järele kuuluvad viimised tahteavaldused, s.o. testamendid ja pärimislepingud, pääle pärandusjätja surma ametlikult avamisele (§ 2259 ff). Pärandusjätja vastupidine eeskiri on

20) Binder, Bürgerliches Recht.

tühine (§ 2263). Selleks pädev asutis on päranduskohus. Ühiste testamentide ja päranduslepingute juures järeljäänud abielupoole osas, niipalju kui see on eraldatav, ei kuulu testament või pärandusleping väljakuulutamisele ning pooltele teatavakstegemisele, (§§ 2273, 2300). Viimased tahteavaldused avatakse pärandusosaliste juuresolekul; viimaste eemalolekul peab päranduskohus neile selle teatavaks tegema ja võimalikama igale oma õiguslikku huvi tõestanud isikule sellega tutvuda ja teha sellest ärakirja.²¹⁾

§ 3. Testamenditäitja.

§ 18. Testamenditäitja instituudi areng ja tema olemus.

Testamenditäitja sisseseadmine lõikab sedavõrd pärija õigusisse, et viimane oma pärijaseisundiga seotud tähtsaist funktsioonest välja lülitatakse. See instituut on rooma õiguse retseptiooni tõttu saksa õiguses välja kujunenud, olgugi, et ta on rooma õigusega olulises vastuolus. Päril puhtalt ei saa vaadelda testamenditäitja instituuti ei rooma õiguseveel vähem saksa õiguse sisseseadena, olgugi, et ta lähtub vanemast saksa õigusest, nimelt Salmann'ist või usaldusmehest. Et takistada säärase testamendi, milline laste ja teiste sugulaste seadusjärgset pärimisõigust hädaohusts, rikkumist või täitmatajätmist, haaras praksis testamenditäitja instituudi järele, kelle ülesandeks on surmapuhuste tahteavalduste täideviimine. Sellest on arenenud moodne testamenditäitja instituut, mille korraldus järgneb viimsetahteavalduslikust korraldusest.

Selle sisseseade olemus on olnud kaua vaieldav. BGB vaatleb täideviimist kui teatavat ametit (§§ 2197 II, 2202). Loomulikult ei ole see amet avalikõiguslikus mõttes, sest testamenditäitja ei saa oma volitused mitte avalikõiguselt ega ei evi ka avalikõiguslikku

21) Binder, Bürgerliches Recht.

ning ameti lõppemisel anda välja pärandus nii nagu see tema valitsemise ajal kujunenud on. Sellele lisandub veel testamenditäitja vastutus kahjude tasumiseks pärijate ja legaadisajaate ees ja tema pärijate kohustus testamenditäitja surmast teatada ning teatud hädaohu olemasolul varandusele, mõneks ajaks ametit jätkama (§§ 2219, 2218, 644 ff).

Mitmete testamenditäitjate nimetamisel on nende asjaajamine põhimõttelikult ühine, kuid pärandusjätja võib korraldada iga üksiku pädevust eraldi ja anda eeskirju, et asju otsustatakse hülteenamusega. Kui nad ei leia ühist keelt, otsustab asja päranduskohus (§ 2224). Ühise süü korral vastutavad täitjad ühiselt (§ 2219 II).

Testamenditäitja korraldusega on pärijate õiguslik seisund tunduvalt kitsendatud. Eelkõige väljendub see pärijate protsessivõime piiramises. Kuivõrd kaugele ulatub testamenditäitja varanduse valitsemisõigus, sedavõrd on pärijail võetud protsessiõigus. Seega on varanduse valitsemisest tulenevas õiguses pärijail võetud kohtulik kaasaraäkimisõigus (§ 2212).

Enese legitimeerimiseks saab testamenditäitja päranduskohtult tunnistuse, milline ameti lõppemisel muutub kehtetuks (§ 2368).²²⁾

4. Legaat.

§ 19. Legaat.

Rooma õigusest on moodsasse õigusesse ületulnud vahetegemine pärijaksnimetamise ja singulaarsuksessi-ooni vahel, milline vahetegemine oma algkujul evis palju suuremat tähendust kui tänapäeval. Pärijaksnimetamine oma algkujul võimaldas pärandusjätjale muretseda pärija, kes temale pidi tooma surmaohvri, nii et see milgil viisil, nagu tänapäeval, ei kaju-

22) Binder, Bürgerliches Recht.

